

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Uz patērētājiem orientēts jaunais kurss”

(COM(2015) 339 final)

(2016/C 082/04)

Ziņotājs: Lutz RIBBE

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2015. gada 14. oktobrī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Uz patērētājiem orientēts jaunais kurss””

(COM(2015) 339 final).

Par komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2016. gada 7. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 513. plenārajā sesijā, kas notika 2016. gada 20. un 21. janvārī (2016. gada 20. janvāra sēdē), ar 209 balsīm par, 4 balsīm pret un 6 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas veikto analīzi un stingri atbalsta Komisijas priekšlikumus. Jau sen vajadzēja Eiropas enerģētikas politikas centrā izvirzīt patērētājus un nodrošināt viņiem visaptverošas iespējas aktīvai līdzdalībai.

1.2. Komisijas paziņojumā minētie šķēršļi, kas kavē pasāžušanu un pašpatēriņu, ir steidzami risināma problēma, taču dokumentā diemžēl nav pietiekami paskaidrots, kur un tieši kā šie šķēršļi rodas un kas konkrēti būtu jādara, lai tos likvidētu. Par šiem jautājumiem Komisijai būtu jāsaņemto īpašs dokuments.

1.3. EESK uzskata, ka Komisijas pieeja – izprast vietējā līmeņa centienus, tos vairāk ņemt vērā un atbalstīt, kā arī veicināt vietējo tirgus dalībnieku iesaistīšanos – ir pareiza.

1.4. Jautājumam, kā veidot energosistēmas, ir stratēģiska nozīme. Lai radītu visefektīvāko kopējo sistēmu, ir vajadzīga konkurence. Šādas sistēmas veidošanā būtiska ir ne tikai ražošana un tradicionālā tirdzniecība, bet arī daudzi citi faktori.

1.5. Ļoti liela nozīme būs pieprasījuma pārvaldībai. Tādēļ arī patēriņa pusē vispirms ir jārada tehniskie nosacījumi (viedie skaitītāji, viedie tīkli), un to radīšana un finansēšana būtu jāuztver kā daļa no tīkla veidošanas pasākumiem.

1.6. Būtu jānodrošina, ka patērētāji, izmantojot pieprasījuma pārvaldības sistēmas, var ne tikai pielāgot savu enerģijas patēriņu un tādā veidā ietaupīt naudu. Komisija ļoti pamatoti norāda: *“Decentralizētas ražošanas un uzkrāšanas iespējas apvienojumā ar elastību pieprasītāja pusē var patērētājiem dot vēl lielākas iespējas pašiem sevi (daļēji) apgādāt ar nepieciešamo enerģiju un kontrolēt savu enerģijas pieprasījumu, kļūstot par ražotājiem un patērētājiem (tā dēvētie “ražojošie patērētāji”), un tādējādi tie varētu samazināt rēķinus par patērēto enerģiju”*⁽¹⁾.

1.7. Jāizstrādā jaunas stimulu sistēmas, kas atalgo sistēmai lietderīgu pašpatēriņa modeļa izveidi, tiešo apgādi, enerģijas pārpalikuma uzkrāšanu un līdzsvarošanas enerģijas nodrošināšanu, proti, visu tirgus dalībnieku aktīvus centienus pārvaldīt pieprasījumam.

⁽¹⁾ COM(2015) 339 final.

1.8. Jaunās, uz ražojošajiem patērētājiem vērstās pieejas priekšrocības, kuras Komisija minējusi, liecina, ka šī pieeja ir kas vairāk nekā tikai centralizētu ražošanas avotu papildinājums. Runa ir par patērētāju – proti, uzņēmumu, iedzīvotāju, komunālo pakalpojumu uzņēmumu utt. – brīvību autonomi lemt par aktīvu iesaistīšanos jaunajā enerģētikas sistēmā, pašiem aktīvi enerģiju ražojot, patērējot, uzkrājot un arī tirgojot.

1.9. Komisijas paziņojumā nav pietiekami precīzi definēti jēdzieni “pašražošana” un “pašpatēriņš”. Komisijas minētie piemēri liecina, ka tai ir pārāk ierobežota izpratne par pieeju attiecībā uz ražojošiem patērētājiem. EESK uzskata, ka jēdzieni “pašražošana” un “pašpatēriņš” ir jāinterpretē daudz plašāk un ar tiem neapzīmē tikai ar privātu iekārtu, kas atrodas aiz skaitītāja, pašu ražotu un patērētu elektroenerģiju.

1.10. Rodas citi, plašāk definējami, kolektīvo ražojošo patērētāju struktūru veidi, taču tie saskaras ar ievērojamiem šķēršļiem. Jaunu uzņēmējdarbības modeļu izmantošana ievērojami palielinātu patērētāju jaunās un aktīvās lomas nozīmi, kā arī pavērtu pilnīgi jaunas iespējas vērtības radīšanai. Sākot “uz patērētājiem orientētu jaunu kursu”, tie noteikti ir jāņem vērā.

1.11. Plašāk definēti pašražošanas un pašapgādes veidi, kuros – protams, par atbildību – tiek izmantoti publiskie tīkli, arī īrniekiem, mazākiem uzņēmumiem vai kooperatīvu biedriem paver iespējas aktīvi un atbildīgi piedalīties enerģijas tirgū un nopelnīt vai ietaupīt naudu. Tāpēc jēdzienu “pašražošana” un “pašpatēriņš” definīcijas sašaurināšana ir netaisnīga no sociālās politikas viedokļa un diskriminējoša no ekonomikas politikas viedokļa.

1.12. Lai varētu izveidot Komisijas iecerēto decentralizēto enerģētikas sistēmu, arī tirgū ir jāizmanto decentralizētas pieejas ⁽²⁾. Būtu jānodrošina, ka patērētāji var brīvi izvēlēties ne tikai tirgotāju, bet arī enerģijas ražotāju.

2. Ievads (Komisijas paziņojuma kopsavilkums)

2.1. Enerģētikas savienības pamatstratēģijā ir paredzēts izveidot Enerģētikas savienību, “*kuras uzmanības centrā ir iedzīvotāji, kurā iedzīvotāji iesaistās enerģētikas pārkaršanā, izmanto labumu, ko sniedz jaunās tehnoloģijas, kuras palīdz samazināt rēķinus par energopatēriņu, un aktīvi līdzdarbojas tirgū un kurā mazaizsargātajiem patērētājiem ir nodrošināta aizsardzība*” ⁽³⁾.

2.2. Lai arī enerģētikas nozarē Eiropā pēdējo gadu laikā notiek ievērojamas pārmaiņas, tomēr patērētājiem, t. i., māsaimniecībām, uzņēmumiem un rūpniecībai, citstarp tālāk minēto faktoru ietekmē tika un tiek radīti šķēršļi, kas neļauj pilnībā izmantot pašreizējo enerģētikas pārkaršanu, t. i., pārvaldīt savu enerģijas patēriņu un samazināt ar to saistītās izmaksas:

- izmaksu, patēriņa un produktu piedāvājuma pārredzamības trūkums,
- tīkla maksu, nodokļu un it īpaši nodevu proporcionālās daļas pieaugums galīgajā rēķinā par patērēto elektroenerģiju,
- nepietiekama konkurence daudzos enerģijas mazumtirdzniecības tirgos, nepietiekama atbildība par aktīvu līdzdalību un grūtības mainīt enerģijas piegādātāju,
- nepietiekami attīstīti tirgi tādās jomās kā enerģētikas pakalpojumi dzīvojamās ēkās un pieprasījuma pārvaldība,
- šķēršļi pašražošanai un pašpatēriņam,
- nevienlīdzīga piekļuve informācijai un lieli šķēršļi jaunu konkurentu ienākšanai tirgū, un tas palēnina pieejamo progresīvo tehnoloģiju un metožu (viedās patēriņa uzskaites, viedo māsaimniecības ierīču, decentralizētu enerģijas avotu un energoefektivitātes paaugstināšanas metožu) ieviešanu.

2.3. Elektroenerģijas tirgus pārveidei ⁽⁴⁾, jaunu tehnoloģiju izmantošanai, kā arī jauniem un novatoriskiem enerģētikas pakalpojumu uzņēmumiem ir jāpaver visiem patērētājiem iespēja visaptveroši piedalīties enerģētikas nozares pārkaršanā, lai viņi ar energoefektīviem risinājumiem varētu labāk pārvaldīt savu enerģijas patēriņu, tādējādi ietaupot naudu un samazinot kopējo enerģijas patēriņu.

⁽²⁾ Sk. TEN/577 “Sabiedriskas apspriešanas sākšana par jaunu elektroenerģijas tirgus modeli” (sk. šā Oficiālā Vēstneša 13. lpp.).

⁽³⁾ COM(2015) 80 final, 2. lpp.

⁽⁴⁾ Skatīt 2. zemsvītras piezīmi.

2.4. Paredzams, ka vienlaikus mainīsies arī patērētāju loma – viņi varēs ne tikai labāk un elastīgāk reaģēt uz enerģijas piedāvājumiem un pakalpojumiem un gūt no tiem labumu, bet arī paši aktīvi iesaistīties enerģijas ražošanā.

2.5. Komisija izklāsta stratēģiju, kuru veido šādi trīs pilāri:

- a) patērētāju rīkotiesspējas palielināšana;
- b) tehniski jauninājumi viedo mājojķļu un tīklu jomā;
- c) īpaša uzmanība datu pārvaldībai un aizsardzībai;

un kura jāīsteno ar 10 pasākumu plānu.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas veikto analīzi un stingri atbalsta tās minētos priekšlikumus. Jau sen bija laiks Eiropas enerģētikas politikas un dalībvalstu enerģētikas politikas centrā izvirzīt patērētājus, jo virzībā uz ilgtspējīgu un resursu izmantošanas ziņā efektīvu energoapgādi ievērojams progress daudzu mērķu sasniegšanā tiks atbalstīts un panākts tikai tad, ja patērētājiem no visiem sabiedrības slāņiem būs visaptverošas iespējas aktīvi un atbildīgi ietekmēt vispārējo enerģētikas un vides politikas mērķu sasniegšanu.

3.2. EESK norāda, ka daudzu dalībvalstu enerģētikas sistēmā patērētāju strukturālais un stratēģiskais nozīmīgums nepietiekama regulatīvā satvara dēļ ir ļoti ierobežots. Ar šo satvaru izpaužas līdz šim nepietiekamā politiskā izpratne attiecībā uz patērētāju aktīvo lomu. Tādēļ šķiet, ka priekšlikumi ir piemēroti, lai izvirzītos mērķus (to skaitā enerģijas patēriņa samazināšana, paaugstinot energoefektivitāti un taupot enerģiju, pāreja uz videi nekaitīgu enerģijas avotu izmantošanu enerģijas ražošanā, patēriņa labāka piemērošana svārstīgākam piedāvājumam nākotnē, tīklu noslodzes mazināšana un efektivitātes paaugstināšana ar pieprasījuma pārvaldību, dalībnieku daudzveidības palielināšana) sasniegtu patērētājiem pārredzamā un izmaksu ziņā efektīvā veidā.

3.3. Taču, nodrošinot patērētājiem vairāk tiesību un iespēju, vienlaikus viņi ir jāinformē, ka arī viņi ir atbildīgi un viņiem ir jāakceptē nepieciešamā pielāgošanās. Daudziem tas ir jaunums.

3.4. Šādu atbildību nevar uzspiest – visiem iesaistītajiem dalībniekiem (tostarp politikas veidotājiem) šādas atbildības uzņemšanās ir jāiemācās un jāapgūst. Tādēļ steidzami ir jāpaplašina patērētāju līdzdalība ar enerģētiku saistītu lēmumu pieņemšanā, līdzekļu ieguldīšanā ražošanas iekārtās, energotīklos (tostarp viedtīkla lietotnēs) un krātuvēs, kā arī to apsaimniekošanā.

3.5. Jāpanāk, ka galalietotājiem enerģijas izmaksas ir gan samaksājamas (ne tikai konkurētspējas, bet arī enerģētiskās nabadzības problēma), gan arī taisnīgas (jānodrošina izmaksu un ieguvumu taisnīgs sadalījums). Enerģijas cenas un enerģētikas tehnoloģijas iepriekš bieži radīja priekšrocības tiem, kuriem ir īpašas zināšanas, zinātība un prasmes, kā arī finanšu un tehniskie resursi un spējas tos izmantot. Sistēma, kura netiecas šādu nevienlīdzību novērst, vājina neaizsargāto patērētāju uzticību tirgum.

3.6. EESK piekrīt Komisijas viedoklim, ka enerģētisko nabadzību – arvien lielāko sociālo problēmu – vislabāk var novērst tiešā veidā ar sociālās politikas pasākumiem. Tomēr ir svarīgi, lai uz patērētājiem orientētais jaunais kurss būtu vērts arī uz nelīdzsvarotības un nevienlīdzības mazināšanu tirgū.

3.7. Paziņojumā pamatoti ir ļoti skaidri ir minēts, ka – līdztekus informācijas pieejamībai – faktiski galvenais faktors, kas ietekmē patērētāju lēmumus, ir bruto cena, proti, galīgā cena. Kaut arī ievērojami palielinājusies iedzīvotāju izpratne par klimata aizsardzības jautājumiem un vērojama pozitīva attieksme pret atjaunojamo enerģiju, tomēr galvenokārt cena ir tā, kas nosaka, vai enerģija tiks taupīta, vai tiks veikti energoefektivitātes pasākumi un vai tiks izmantoti videi nekaitīgi enerģijas avoti. Šajā saistībā ir jānodrošina, ka it īpaši neaizsargātie patērētāji tiek aizsargāti pret ārkārtīgi strauju cenas pieaugumu un tiek radīti (tehniski) mehānismi, kas viņiem principā automātiski rada vēlamos ieguvumus.

3.8. Vērojama jauna tendence, proti, patērētāji pieprasa ne tikai reģionāli ražotus lauksaimniecības produktus, bet arī “reģionālu elektroenerģiju” no atjaunojamās enerģijas ražošanas iekārtām. Regulējums gandrīz vienmēr enerģētikas uzņēmumiem liedz iespēju apmierināt šo pieaugošo pieprasījumu – tas īpaši skar tos uzņēmumus, kuri patērētājiem ļauj tieši ietekmēt uzņēmējdarbības lēmumus, piemēram, iedzīvotāju izveidotus enerģijas ražošanas uzņēmumus vai noteiktus pašvaldību uzņēmumus.

3.9. Tas nav pieņemami divējādā ziņā. Pirmkārt, tirgus nenodrošina efektīvu rezultātu, jo patērētāju vēlmes un vajadzības netiek apmierinātas. Otrkārt, reģionālie “zaļās elektroenerģijas” piedāvājumi paaugstina enerģijas vērtīguma apzināšanos kopumā un motivē enerģijas patērētājus veikt plašākus energotaupības un energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus un izmantot elastības iespējas, lai kompensētu svārstības atjaunojamās elektroenerģijas ražošanā.

3.10. EESK uzskata, ka Komisijas pieeja – izprast vietējā līmeņa centienus, tos vairāk ņemt vērā un atbalstīt, kā arī aktīvi veicināt vietējo tirgus dalībnieku iesaistīšanos – ir svarīga arī tādēļ, lai faktisko cenu varētu noteikt patēriņa, nevis ražošanas vietā.

3.11. Jautājumam, kā veidot enerģētikas sistēmas, ir stratēģiska nozīme. Lai radītu visefektīvāko kopējo sistēmu, ir vajadzīga konkurence. Šādas sistēmas veidošanā būtiska ir ne tikai ražošana un tradicionālā tirdzniecība, bet arī daudzi citi faktori. Tādēļ dažu dalībvalstu vienpusēja apņemšanās veidot kādu noteiktu tirgus vai sistēmas konfigurāciju bieži ir sasteigta. It īpaši svarīgi ir atteikties no ražošanas un tirdzniecības aplūkošanas atsevišķi un no elektroenerģijas, siltumenerģijas un transporta nozares nošķiršanas.

3.12. Enerģētikas sistēmas ir jāvērtē pēc tā, cik tāl tās atbilst šīm prasībām. Patērētāji vienmēr ir bijuši daudz vairāk integrēti attiecīgajos reģionālajos procesos, kas saistīti ar siltumenerģiju un transportu, nevis ar elektroenerģiju. Enerģētikas un vides politikas mērķus izdosies sasniegt ātrāk, ja būs gatavi enerģētikas sistēmu konfigurēšanā ievērot tādus priekšnosacījumus kā patērētāju iesaistīšana un līdzdalība, kā arī elektroenerģijas, siltumenerģijas un transporta nozaru konverģence. Tādēļ daudzi argumenti liecina par decentralizētu enerģētikas sistēmu priekšrocībām. Šajā saistībā EESK norāda arī uz atzinumu par elektroenerģijas tirgus veidošanu⁽⁵⁾.

3.13. Liela vērtība jāpievērš jauno sistēmu lietojamībai, tām ir jābūt vienkāršām un pārredzamām, un to izmantošana nekādā gadījumā nedrīkst pārmērīgi apgrūtināt patērētājus. Jau ir pieejami tehniskie līdzekļi, lai to varētu nodrošināt.

3.14. Taču vispirms Eiropā ir jāizveido vienots satvars, kas nodrošina, ka visas ar enerģijas ražošanu saistītās izmaksas, tostarp ārējās izmaksas, tiek pilnībā iekļautas enerģijas cenā. Izmaksām jābūt pilnībā pārredzamām⁽⁶⁾, lai patērētāji varētu vienkārši un droši izprast galīgās cenas, kas viņiem jāmaksā. Nepatīšanos cenās signālus, kurus rada tiešas vai netiešas atsevišķu enerģijas avotu subsīdijas, nevar kompensēt ar tirgus regulējumu, lai cik pārredzams, elastīgs un atvērts tas būtu.

⁽⁵⁾ Skatīt 2. zemsvītras piezīmi.

⁽⁶⁾ Skatīt 2. zemsvītras piezīmi.

4. 1. pīlārs. Patērētāju rīkotiesspējas palielināšana

4.1. Vispārīgas piezīmes

4.1.1. Ja būs politiskā griba, patērētāju loma enerģētikas nozarē turpmākajos gados varētu ievērojami mainīties. Tādēļ Komisija rīkojusies pilnīgi atbilstoši, paziņojumā šim jautājumam veltot visvairāk uzmanības. Runa ir ne tikai par tehnikas un komerciesību aspektiem, bet arī par izšķirīgām strukturālām pārmaiņām, kuru mērķis ir demokrātiskāki enerģētikas procesi.

4.1.2. Lai patērētāji varētu uzņemties atbildību par sava patēriņa labāku pārvaldību, viņi ir ne tikai labāk jāinformē, bet arī jārada tehniskie un ekonomiskie **priekšnosacījumi**. Vietās, kurās individuālais patēriņš līdz šim vēl netiek noteikts (un attiecīgi aprēķināts) vai nevar tikt noteikts, šis trūkums ir pēc iespējas ātrāk jānovērš. Ja vajadzīgi jauni skaitītāji, uzreiz būtu jāuzstāda viedie skaitītāji.

4.1.3. Patēriņa informācijas uzlabošana ir jāveic strauji saskaņā ar Komisijas nostādnēm, kas paredz arī to, ka tiem aptuveni 28 % patērētāju, kuriem pēc 2020. gada, iespējams, vēl nebūs uzstādīti viedie skaitītāji, ir jānodrošina tiesības tādus saņemt pēc pieprasījuma. Ekonomiskie priekšnoteikumi būs radīti tikai tad, ja iespējamie ietaupījumi pilnībā paliks galalietotāju rīcībā un netiks izlīdzināti ar jauniem vienotas likmes maksājumiem.

4.1.4. Lai nodrošinātu strauju pāreju uz viedajiem skaitītājiem, to izmaksām patērētājiem jābūt neitrālām. Šo skaitītāju uzstādīšanas izmaksas jāiekļauj tīkla izmaksās. Attiecībā uz ražotājiem jārada vienots un saistošs satvars par datu aizsardzību un to pārsūtīšanas protokolliem.

4.1.5. Taču viedo skaitītāju uzstādīšanas izmaksu neitralitāte ir tikai viens būtisks un ievērojams kritērijs, lai patērētāji šo procesu atbalstītu. Nepieciešama arī liela uzticēšanās tīkla operatoriem, elektroenerģijas piegādātājiem un tirgotājiem, kuri vāc un analizē datus. Jo lielāks ir attālums starp patērētājiem un attiecīgajiem uzņēmumiem, jo grūtāk ir nodrošināt šādu uzticēšanos. EESK uzskata par pašsaprotamu, ka jānodrošina visaugstākais patērētāju datu aizsardzības līmenis, un tas nozīmē arī, ka visiem datiem jābūt viņiem pilnībā pieejamiem.

4.1.6. Patērētājiem jau pašlaik ir pavērtas dažas iespējas tirgos meklēt izdevīgākus piedāvājumus. Eiropas Savienībā, kas izveidota, lai nodrošinātu preču brīvu apriti, Komisijas apgalvojumam, ka "*piegādātāja maiņai jābūt tehniski vienkāršai, ātrai un uzticamai*", vajadzētu būt pašsaprotamam. Tādēļ maksas un soda naudas, kas jāmaksā par piegādātāja maiņu, atcelšana nav "*jāapsver*"⁽⁷⁾, bet gan jāīsteno!

4.1.7. Iespēja izvēlēties piegādātāju un sarunas par līguma nosacījumiem ir galvenie tirgū valdošās konkurences aspekti. Viens no rādītājiem šajā saistībā ir piegādātāja maiņas biežums. Piegādātāja maiņa notiek arvien biežāk, taču daudzās dalībvalstīs piegādātāja maiņas rādītāji ir ļoti zemi⁽⁸⁾. Cēloņi ir nepietiekama patērētāju informēšana un citi šķēršļi, kas kavē tirgus darbību.

4.1.8. Lai arī piegādātāja maiņa ir nozīmīgs līdzeklis, ko patērētāji var izmantot, to, cik labi konkurence darbojas, nevar noteikt tikai ar tādiem rādītājiem kā piegādātāja maiņas biežums un cenas. Piegādātāja izvēli jau tagad aizvien vairāk ietekmē klientu apmierinātība, vietējās saiknes, vietējo struktūru iesaistīšanās sociālo jautājumu risināšanā, kā arī piegādātāja pārstāvju pieejamība vietējā līmenī. Patērētājus biežāk interesē ne tikai tas, kā elektroenerģija tiek ražota, bet arī tas, kur un kas elektroenerģiju ražo. Tādēļ ir svarīgi, lai patērētāji drīkstētu brīvi izvēlēties ne tikai elektroenerģijas tirgotāju, bet arī ražotāju.

4.1.9. Tad būs vērojama **cenu un kvalitātes konkurence**. Ja tīkla un ražošanas izmaksas ir pārredzamas, elektroenerģija ar nedaudz augstākām ražošanas izmaksām, taču zemāku transportēšanas izmaksu daļu kopumā varētu izrādīties izdevīgāka, taču tad tīkla izmaksu jomā būtu pieļaujama no attāluma atkarīgu cenu noteikšana un būtu jāpaver iespēja no atjaunojamiem enerģijas avotiem pašu ražoto elektroenerģiju arī pašiem tieši tirgot, ievērojot godīgas konkurences nosacījumus.

⁽⁷⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽⁸⁾ Sk. ACER/CEER "Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2013", 2014. gada oktobris, 69. lpp.

4.1.10. Komiteja piekrīt Komisijai, ka sociālās, strukturālās un reģionālās politikas mērķus nevar sasniegt, ja enerģijas cenas tiek noteiktas vai regulētas valstu līmenī.

4.1.11. EESK uzskata, ka pašas svarīgākās ir atziņas par pieprasījuma pārvaldību, pašražošanu un pašpatēriņu, kā arī par patērētāju līdzdalības veicināšanu ar starpniecības un kolektīvo shēmu palīdzību, jo šajās jomās paveras pavisam jaunas attīstības iespējas.

4.2. Pieprasījuma pārvaldība

4.2.1. Komisijas dokumentā minētie sasniegumi jau uzsāktajā pieprasījuma pārvaldībā, tostarp ar dinamisku cenu veidošanu (elektroenerģijas piegādes līgumos) un elastīgām automatizētām pieprasījuma pārvaldības sistēmām, ļoti pārlicinoši pamato šo atziņu: *“Energoefektivitāte un pieprasītās slodzes puses reakcija bieži ir labāki varianti piedāvājuma un pieprasījuma sabalansēšanai tā vietā, lai būvētu vai ekspluatētu lielu skaitu elektrostaciju vai tīkla līniju”*⁽⁹⁾.

4.2.2. Galalietotāji aktīvi piedalīsies tikai tad, ja elastīgu tarifu priekšrocības pārskatāmā laika posmā kompensēs iespējamās vajadzīgo ieguldījumu izmaksas. Tādēļ cenu signāliem patiešām ir jābūt atbilstošiem, proti, tas, ka mazāka pieprasījuma laikā (piemam, bieži spēcīgs vējš vai daudz saules) ir liels elektroenerģijas piedāvājums vai liela pieprasījuma laikā ir mazs piedāvājums, ir jāatspoguļo izvēlei pieejamās galapatēriņa cenās.

4.2.3. Patērētāji – cik vien iespējams automātiski – jāinformē par cenu signāliem, lai viņi varētu tos izmantot. Tādēļ ir vajadzīgas iespējami pašregulējošas sistēmas. Pretējā gadījumā labumu gūtu vienīgi tehniski pieredzējuši klienti. Lemšana par to, cik aktīvi patērētājs vēlas piedalīties šajos tirgos, ir jāatstāj viņa ziņā.

4.2.4. Paredzams: jo tiešāk jaunie un aktīvie patērētāji līdzdarbosies lēmumu pieņemšanā par infrastruktūras pasākumiem un jo lielākas viņiem būs iespējas iesaistīties līdzekļu ieguldīšanā ražošanas iekārtās, tīklos un krātuvēs un to apsaimniekošanā, jo aktīvāk viņi piedalīsies pieprasījuma pārvaldībā. Tādēļ elektroenerģijas tirgū ir svarīgi visi iedzīvotāju līdzdalības veidi un “iedzīvotāju enerģētika”, t. i., citas kopīgi izveidotas ražojošo patērētāju struktūras. Tomēr Komisijas paziņojumā šie aspekti nav pietiekami aplūkoti.

4.3. Pašražošana un pašpatēriņš – ražojošo patērētāju nozīme nākotnes enerģētikā

4.3.1. Patērētāji, izmantojot pieprasījuma pārvaldības sistēmas, varētu ne tikai pielāgot enerģijas patēriņu. Komisija ļoti pamatoti norāda: *“Decentralizētas ražošanas un uzkrāšanas iespējas apvienojumā ar elastību pieprasītāja pusē var patērētājiem dot vēl lielākas iespējas pašiem sevi (daļēji) apgādāt ar nepieciešamo enerģiju un kontrolēt savu enerģijas pieprasījumu, kļūstot par ražotājiem un patērētājiem, un tādējādi tie varētu samazināt rēķinus par patērēto enerģiju”*⁽¹⁰⁾.

4.3.2. Taču tas ir iespējams tikai tad, ja reāli izveidoti jauni, izvirzītajiem mērķiem pielāgoti tirgus modeļi un netiek mēģināts pārveidot pašreizējo sistēmu tikai tādā veidā, lai tajā iekļautu jaunus enerģijas veidus⁽¹¹⁾.

4.3.3. Jāizstrādā jaunas stimulu sistēmas, kas atalgo sistēmai noderīgu pašpatēriņa modeļa izveidi, tiešo apgādi, enerģijas pārpalikuma uzkrāšanu un līdzsvarošanas enerģijas nodrošināšanu. Tādēļ ir nepieciešams ne tikai no jauna noteikt kritērijus, kas raksturo noderīgumu sistēmai, bet arī izstrādāt jaunu redzējumu, kāda, turpinoties enerģētikas decentralizācijai, nākotnē varētu būt enerģētikas sistēma. Nekādā gadījumā nav pieļaujama turēšanās pie pārmantotās izpratnes par sistēmu, kas veidojusies laikā, kad elektroenerģiju bāzes slodzes segšanai pastāvīgi nodrošināja tradicionālās kodolspēkstacijas un ogļu spēkstacijas.

⁽⁹⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁰⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽¹¹⁾ Skatīt 2. zemsvītras piezīmi.

4.3.4. Komisijas paziņojumā minētas citas priekšrocības, ko sniedz decentralizēta atjaunojamās enerģijas ražošana, un viena no tām ir tīkla zudumu un pārslodzes samazināšana, kura ilgtermiņā ļauj samazināt izmaksas. EESK piekrīt šim viedoklim, taču minētās priekšrocības dalībvalstīs līdz šim nav pietiekami atzītas un ņemtas vērā.

4.3.5. Paziņojumam pievienotajā darba dokumentā⁽¹²⁾ sīki raksturotas jaunās ierosinātās, uz ražojošajiem patērētājiem vērstās pieejas priekšrocības, un šis izklāsts skaidri liecina, ka tā ir kas vairāk nekā "tikai" centralizētu ražošanas avotu lietderīgs papildinājums. Runa ir par patērētāju brīvību autonomi lemt par aktīvu iesaistīšanos jaunajā enerģētikas sistēmā, pašiem enerģiju ražojot, patērējot, uzkrājot un arī tirgojot.

4.3.6. Komisijas paziņojumā tomēr nav pietiekami precīzi definēti jēdzieni "pašražošana" un "pašpatēriņš". Paziņojumam pievienotajā darba dokumentā minētie piemēri⁽¹³⁾ liecina, ka tai par pašražošanu un pašpatēriņu ir pārāk ierobežota izpratne. EESK uzskata, ka šie jēdzieni ir jāinterpretē daudz plašāk un ar tiem neapzīmē tikai ar privātu iekārtu, kas atrodas aiz skaitītāja, pašražotu elektroenerģiju, piemēram, uz ēkas jumta uzstādītu fotoelementu ražotu elektroenerģiju, proti, elektroenerģiju, kuru ražo, neizmantojot publisko tīklu un nepārvadot caur to. Iekārtu operatoru līdzšinējā identifikācija ar galapatērētāju ir jāpārtrauc, jo tādā veidā tiek aptverts tikai viens noteikts pašpatēriņa veids.

4.3.7. Rodas plašāk interpretējami ražojošo patērētāju struktūru veidi, taču tie saskaras ar ievērojamiem šķēršļiem. Piemēram, vienā no šādiem uzņēmējdarbības modeļiem enerģētikas kooperatīvi elektroenerģiju tieši tirgo saviem biedriem vai iedzīvotāju izveidoti enerģijas ražošanas uzņēmumi piegādā elektroenerģiju tuvākajā apkārtnē bez biržas vai tirgotāja starpniecības. Šādu modeļu ieviešana ievērojami palielinātu patērētāju jaunās un aktīvās lomas nozīmi, kā arī radītu pavisam jaunus uzņēmējdarbības modeļus, un, sākot "uz patērētājiem orientētu jaunu kursu", tie ir noteikti jāņem vērā.

4.3.8. Jēdzienu "pašražošana" un "pašpatēriņš" paplašināšana ir svarīga arī tāpēc, ka līdzšinējā sašaurinātā interpretācija (tās pamatā ir iekārtas operatora identifikācija ar galapatērētāju) ir vēsta tikai uz vienu noteiktu aktīvo patērētāju grupu. Tādējādi ar pašražošanu un pašpatēriņu var nodarboties tikai tie patērētāji, kuriem ir pietiekams kapitāls, ko ieguldīt iekārtās un pirmām kārtām pietiekami daudz vietas (piemēram, savās ēkās vai uz tām) šo iekārtu izvietošanai. Šādas iespējas būtu liegtas, piemēram, ģimējiem; tā pati problēma skartu arī komerciālos patērētājus, galvenokārt mazos uzņēmumus vai uzņēmumus, kuriem nav pašiem savas lielas platības.

4.3.9. Savukārt plašāk interpretējami pašražošanas un pašapgādes veidi, kuros – protams, par atlīdzību – tiek izmantoti publiskie tīkli, ir modeļi, kas arī ģimējiem, mazākiem uzņēmumiem vai kooperatīvu biedriem u. c. paver iespējas aktīvi un atbildīgi piedalīties enerģijas tirgū un tādā veidā nopelnīt vai ietaupīt naudu. Tāpēc jēdzienu "pašražošana" un "pašpatēriņš" definīcijas sašaurināšana ir netaisnīga no sociālās politikas viedokļa un diskriminējoša no ekonomikas politikas viedokļa.

4.4. Patērētāju līdzdalības veicināšana ar starpniecības un kolektīvo shēmu palīdzību

4.4.1. Komisija arī norāda: "Vairākās valstīs arvien lielākā skaitā parādās kolektīvās shēmas un kopienu iniciatīvas. Kolektīvās pašražošanas un kooperatīvajās shēmās iesaistās arvien vairāk patērētāju nolūkā labāk pārvaldīt savu energopatēriņu. Šī inovācija no iekšpuses, no pašu patērētāju vidus, savukārt rezultējas arī uz patērētājiem orientētā inovācijā no ārpuses, kas paver iespējas jauniem darījumdarbības modeļiem. Rodas jauni energopakalpojumu uzņēmumi, agregatori, brokeri, datu apstrādes uzņēmumi, citi starpnieku uzņēmumi un nereti arī patērētāju organizācijas ar mērķi palīdzēt patērētājiem noslēgt labākus enerģijas darījumus un to vietā veikt administratīvās procedūras un izpēti, kas var prasīt daudz pūļu. Tas paver jaunas iespējas arī vietējām kopienām un iestādēm, kuru reģionālā un vietējā mēroga enerģētikas iniciatīvas var kļūt par vērtīgu saikni starp lēmumu pieņēmējiem, iedzīvotājiem un inovatoriem"⁽¹⁴⁾.

⁽¹²⁾ SWD(2015) 141 final, 15.7.2015.

⁽¹³⁾ Skatīt 12. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁴⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

4.4.2. EESK sagatavotais pētījums par “iedzīvotāju enerģētiku”⁽¹⁵⁾ skaidri liecina, ka ir iespējams uzskaitīt vēl daudz citu priekšrocību (piemēram, sabiedrības atbalsta nodrošināšana jaunu enerģijas ražotņu izveidei, reģionālās ekonomikas attīstības iespējas, ieguldījumu finansēšana). EESK visās apmeklētajās dalībvalstīs saskārās ar lielu pilsoniskās sabiedrības gatavību aktīvi atbalstīt un/vai pašiem ieviest attiecīgus privātos vai kolektīvos modeļus. Taču tas bieži vien neizdodas juridisko prasību, birokrātisko šķēršļu vai citas apzinātas vai neapzinātas diskriminācijas dēļ.

4.4.3. Viens piemērs – iedzīvotāji, kuri kopīgi apsaimnieko vēja enerģijas iekārtu, bieži vien nevar tieši saņemt vai izmantot paši savu elektroenerģiju, bet tā vietā viņiem enerģija ir jātirgo, iesaistot tirgotāju, un pēc tam pašiem jāatpērk. EESK uzskata, ka to nevar dēvēt par aktīvu līdzdalību tirgū.

4.4.4. Paziņojuma ievadā Komisija norāda, ka risināma problēma ir “šķēršļu likšana enerģijas pasāražošanai un pašpatēriņam”, taču diemžēl pietiekami nepaskaidro, kur un tieši kā šie šķēršļi rodas un kas ir jādara, lai tos likvidētu. Daudzās dalībvalstīs gūtā pieredze liecina, ka faktiski valstu regulatori bieži un visaptveroši kavē vai vismaz saimnieciski vai birokrātiski apgrūtina pasāražošanu un pašpatēriņu, pašapgādi vai tiešo apgādi; šajā saistībā kā piemēru varētu minēt Spāniju un Vāciju. Tāpēc komiteja lūdz Komisiju sagatavot un konsultācijās apspriest atsevišķu dokumentu, kurš būtu balstīts uz paziņojumam pievienoto darba dokumentu⁽¹⁶⁾ un kurā norādītu, ar kādu apzinātu vai neapzinātu nelabvēlīgu attieksmi saskaras uz ražojošajiem patērētājiem vērsta pieeja, kādi ir pastāvošie birokrātiskie šķēršļi un kā novērst esošo diskrimināciju.

Tas arī nozīmē, ka Komisijai būtu paškritiski jāanalizē, vai tās noteikumi par valsts atbalstu ir saderīgi ar Komisijas paziņojumu. Jau pašlaik var secināt, ka pamatnostādņēs par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai⁽¹⁷⁾ pietiekama uzmanība nav veltīta pašpatēriņam, pašapgādei un tiešai apgādei.

4.4.5. Debatēs par starpnieku lomu būtu jāapspriež arī jautājums par lielo tirgotāju neatkarību. Lai to saglabātu, būtu svarīgi turpināt apspriest starpnieku uzņēmējdarbības modeļus un jautājumu par to, kas ir viņu klienti.

5. 2. pīlārs. Viedo mājokļu un tīklu īstenošana praksē

5.1. Jaunā enerģētikas sistēma veidojas augšupēji. Tīklā savienotas ierīces kļūst par viediem dzīvokļiem, kas veido viedas ēkas, kuras savukārt kļūst par aktīviem tīkla komponentiem. Viedie mājokļi faktiski ir jaunās enerģētikas sistēmas pamats, kā arī laba vieta, kur aktīvie patērētāji var mācīties un gūt pieredzi. Labāk jāinformē par daudzajām iespējām, kas jau pašlaik pieejamas.

6. 3. pīlārs. Datu pārvaldība un aizsardzība

6.1. Vienotas un uzticamas direktīvas datu aizsardzības jomā ir pamats un priekšnosacījums ātrai un nākotnē drošai moderno komunikācijas sistēmu ieviešanai. Šajā saistībā ir jānosaka:

- kādi dati ir obligāti jāvāc, lai nodrošinātu iespējami labāku darbību,
- kā dati ir jāšifrē,
- kur un cik ilgi tie ir uzglabājami un
- kurš var likt tos izdzēst.

6.2. EESK uzskata, ka patērētājam ir jābūt savu datu īpašniekam, kas tos pilnībā kontrolē un var tiem piekļūt, lai tos pārbaudītu, labotu, dzēstu un piegādātāja maiņas gadījumā paņemtu līdzi.

Briselē, 2016. gada 20. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Georges DASSIS*

⁽¹⁵⁾ EESK: “Citādas enerģētikas nozares nākotnes radīšana: EESK pētījums par pilsoniskās sabiedrības nozīmi ES Atjaunojamo energoresursu direktīvas īstenošanā” (EESC-2014-04780-00-04-TCD-TRA-LV)).

⁽¹⁶⁾ Skatīt 12. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁷⁾ OV C 200, 28.6.2014., 1. lpp.